Inskrift:

ulfr + lit kiara · merki · eftiʀ · iarut · sun · sin · en : biarn : ok · ruʀikr · eftiʀ · broþur · sin ·
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Ulfʀ let gæra mærki æftiʀ Iarund, sun sinn, en Biorn ok Røʀikʀ æftiʀ broður sinn.

»Ulv lät göra minnesmärket efter Järund, sin son, och Björn och Rörik efter sin broder.»

Till läsningen: Framför 1 **u** finns sannolikt intet sk. Efter 7 **t** finnes ett stort borrhål på den plats, där sannolikt ett sk har varit hugget. Sk efter 53 **ʀ**, 59 **r** och 62 **n** äro ganska grunda och något osäkra. Alla runorna i namnet 1—4 **ulfr** äro fullt säkra. 8 **k** är icke stunget. Tydligt stungna äro 14, 18, 34 och 49 **e**. 44 **u** är icke stunget. Inskriftens alla **a**-runor ha bst endast t. v., alla **n**-runor endast t. h. om hst; likaså har 41 **o** två nedåtriktade bst t. h. om hst. I inskriftens alla **r**-runor, med undantag av 48 **r**, går (den i de flesta fall bågformigt rundade) bst på mitten in till hst, såsom i lat. R.

Brate: 1—4 **uikr**, vilket tolkas som *Vigʀ* (se U 47).

Om namnet *Iarundr* (*Iorundr*) se Sö 260.

Namnet (*H*)*røʀikʀ* är ganska ovanligt i svenska runinskrifter. U 413 har det enda från Uppland kända belägget. Därtill kommer ett (eller möjligen två) från Södermanland (Sö 47, 159) och ett från Östergötland (Ög 153). Under medeltiden är det däremot (enligt Lundgren-Brate) vanligt i Sverige. Intressant är, att ristaren även här använder **ʀ**-runan; jfr **ryʀ : iks** Sö 47 **hruʀikʀ** Ög 153 och **þruʀikr** Sö 163, **þ[ur]ʀikʀ** Sö 211. Detta beror givetvis på palatalisering av r framför *i*. Däremot tecknas namnet Erik alltid (eller så gott som alltid) med vanligt **r**: **airikʀ** o. dyl. (se U 29, 234 m. fl.). Detta måste bero på att *r* här har föregåtts av *n*. Förleden i namnet Erik har m. a. o. varit *ein-* 'ensam', icke *ei-*, *ey-* 'alltid'.

Ursprungligen har hällen tydligen legat på en grav på kyrkogården. Såväl översidans kors som kantsidornas inskrift ha då varit synliga. Hällen är det äldsta minnesmärket av kyrklig konst inom Norrsunda kyrkas område. Den vittnar om att en kyrka måste ha funnits på platsen vid den tid, då stenen höggs och runorna ristades.

414. Norrsunda kyrka.

Litteratur: L 1555. J. Bureus, F a 6, s. 38, s. 106 n:r 239 (Bureus' egen uppteckning), s. 214 n:r 243 (Rhezelius' uppteckning), F a 10: 2 n:r 29, F a 5 n:r 264, F a 1 s. 60, F a 13 s. 154, F a 20 s. 12; M. Aschaneus, Collectaneum Monumentale Runicum (F b 10), s. 28—29 (UFT h. 40, 1925, s. 43); J. Peringskiöld, Vita Theoderici (1699), s. 439; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 167, 362; N. R. Brocman, Sagan om Ingwar Widtfarne (1762), s. 260; F. Burman i Nova Acta Reg. Soc. Scient. Ups., Vol. 5 (1792), s. 305; UFT h. 6 (1877), s. 18 f.; G. Gihl i UFT h. 40 (1925), s. 77; S. Lindqvist, Gotlands bildsteine 1 (1941), s. 60.

Avbildningar: Bureus, teckning (i F a 10: 2), kopparstick (F f 6 n:r 107); Aschaneus, teckning (i F b 10).

Tre stycken av denna runsten, som endast är känd genom anteckningar av Bureus, Aschaneus och Rhezelius, funnos i förra hälften av 1600-talet på Norrsunda kyrkogård. »Denne låg», skriver Bureus (F a 10: 2), »på Norsunda kyrkegård 1632 16 Aug. 3 pom. då iag honom samman hemtade och afritte.» I F a 6 antecknar han: »på Norsunda kyrkegård 1632 16 Au 3 po . . . 3 str kvarra»; vid en senare tid har han tillagt: »nej nu borta». Och i F a 5: »På Kyrkegården 1632 16 Au . . . dässa try Stycken hafva Murmestarne inmurat uti nyia Griftenes mur, at man finner dem intet mera.» I registret till samma handskrift: »På Kyrkegården. 1632 16 Au. 3 pom afritat, men han blef sedan inmurat i Sparrens Grift.» Aschaneus' och Rhezelius' uppgifter äro mindre upplysande: »På Norsundha Kyrckie gårdh, Är förder aff Gotlandh» (F b 10); »På Kyrkiegården» (F a 6).

Sparreska gravkoret blev uppfört år 1633, och det var sålunda i allra sista stunden, som

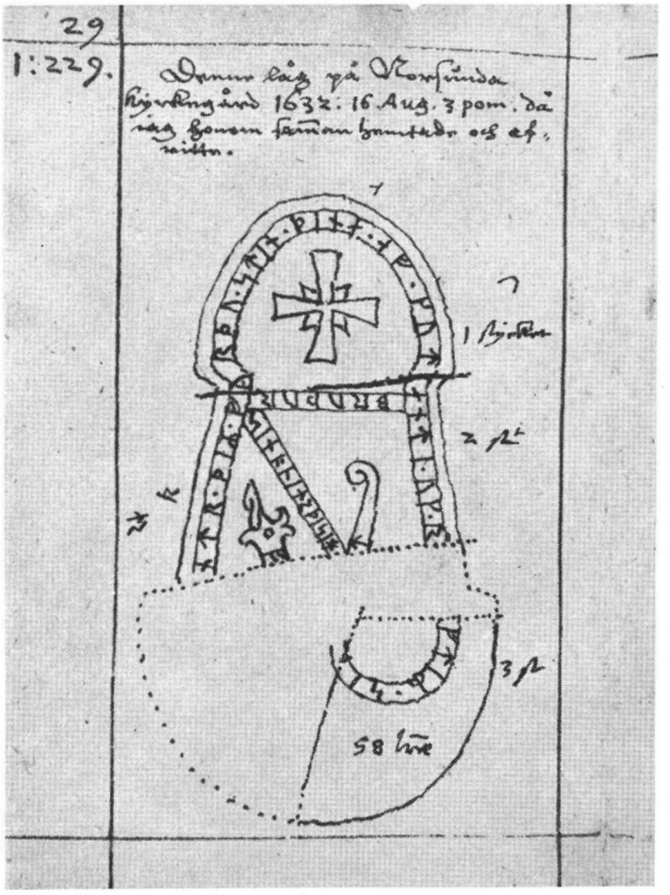

Fig. 114. U 414. Norrsunda kyrka. Efter teckning av Bureus.

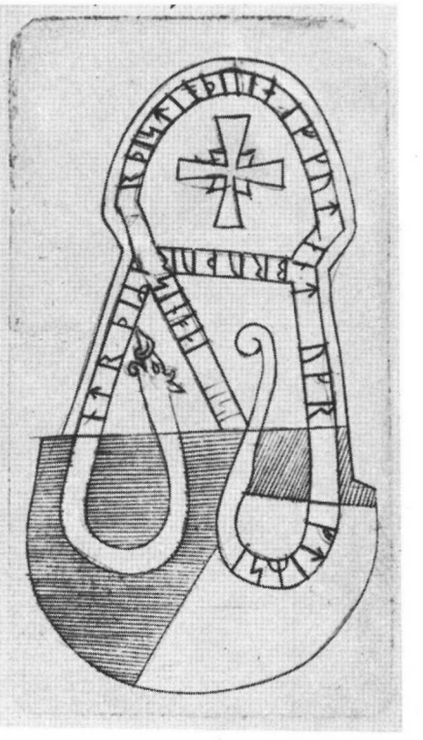

Fig. 115. U 414. Norrsunda kyrka. Efter kopparstick av Bureus.

Bureus och hans medhjälpare tillvaratogo och för eftervärlden bevarade kännedomen om den märkliga runstenen. Den var redan då sönderslagen, och det var tre stycken, som Bureus kunde leta samman. Två av dem passade noga ihop och utgjorde runstenens överstycke. Det tredje stycket är tecknat mycket olika av Bureus och Aschaneus, och det är omöjligt att avgöra, vilken av dem som har rätt. Bureus har på sin teckning skisserat stenens ursprungliga ytterkonturer, sådana han föreställt sig dem, och han har inom dessa konturlinjer inpassat fragmentet. Denna nedtill runda form har stenen sannolikt aldrig haft; den är sannolikt en fri konstruktion av Bureus. Om fragmentets ytterlinje verkligen varit så regelbundet avrundad, förefaller det otroligt, att den kunnat återges på ett så rakt motsatt sätt, med en skarp spets, av Aschaneus. Bureus ger även runslingan på tredje fragmentet en bågböjd form. Han har tänkt sig, att den utgör fortsättning på högra sidans ytterslinga, som svänger inåt och uppåt och avslutas i rundjurets upprullade stjärt på stenens mitt. Denna inpassning av fragmentet förefaller mycket sannolik och har väl varit utgångspunkten för Bureus' rekonstruktion. Överhuvud taget förefaller Bureus' teckning överlägsen Aschaneus'. Märk att den senare icke har observerat rundjurets huvud med första runan, icke heller runorna på tvärbandet.

Stenen, som enligt inskriftens egen uppgift har blivit förd från Gotland, har säkerligen varit av kalksten (eller möjligen av sandsten). Bredden vid andra styckets underkant var enligt Aschaneus $4^1/_2$ kvarter, alltså ung. 0,70 m.

Stenen har haft samma karakteristiska form som de gotländska bildstenarna, med ett svamp-

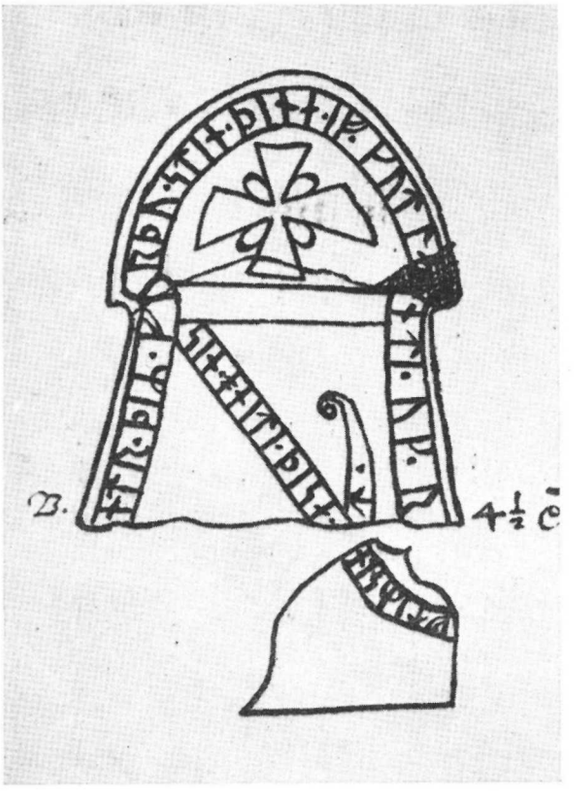

Fig. 116. U 414. Norrsunda kyrka. Efter teckning av Aschaneus.

liknande överstycke. Utan tvivel har den av en upplänning, som tilltalats av denna form av gravminnesmärke, färdighuggen blivit förd till fastlandet. Däremot har inskriften säkerligen blivit inristad först i Uppland. Härpå tyder såväl ornamentiken som runornas former. Särskilt bör märkas rundjurets huvud, som har en typiskt uppländsk prägel.

Stenen har sannolikt varit rest vid en grav på Norrsunda kyrkogård.

Inskrift:

f . . . ntr · þiʀ · fyrþu · stin · þina · af · kutlanti · uk · r . . . ftiʀ · si - . . . t · bruþur sin · on iti · þisa · h . . .
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

. . . þæiʀ førðu stæin þenna af Gutlandi ok . . . [æ]ftiʀ . . . broður sinn. Hann atti (?) *þessa . . .*

». . . de förde denna sten från Gotland och . . . efter . . ., sin broder. Han ägde denna . . .»

Till läsningen: Endast Bureus har observerat första runan **f**. 6 **i** F a 10: 2, F b 10, **a** F a 6. 9 **y** Bureus, **u** Aschaneus, 21 **a** Bureus, Rhezelius, **i** Aschaneus. Runan 26 **l** står hos Bureus i sprickan, men bst är tydligt tecknad. På Aschaneus' teckning kommer sprickan i stenen först efter 27 **a**. Bureus, Aschaneus, Rhezelius: 23—30 **kutlanti**. 33 **r** Bureus, Aschaneus, **u** Rhezelius. Efter 37 **ʀ** saknar Aschaneus sk. Efter 39 **i** antyder Bureus endast en halv hst av följande runa; Aschaneus och Rhezelius ha **n**. Möjligen har runan varit **h**. 41 **t** är hos Aschaneus, men icke hos Bureus, efterföljt av sk. Runorna 42—47 **bruþur** saknas på Aschaneus' teckning men finnas i hans text. Aschaneus (men icke Bureus) har sk efter 50 **n**, 55 **i** och 59 **a**. 51—55 **onit-** Bureus (sista runan har en egendomlig, viggliknande form), **oniti** Aschaneus, **onti** Rhezelius. 59 **i** Bureus, **a** Aschaneus, Rhezelius. 60 **h** finnes endast hos Bureus.

Inskriften har börjat med två mansnamn, varav endast början på det första (**f-**) och slutet på det sista (**-nrr**) finns i behåll. Av namnet på den döde finns endast början och slutet. Det kan ha varit *Sigfast* eller *Sig(h)vat* (ack.).

Om Gotland i svenska runinskrifter se »Svenska Landskapslagar» 4, s. LXXVIII.

Tolkningen av inskriftens slut är oviss. 48—50 **sin** skall utan tvivel hänföras till ordet 42—47 **bruþur** och avslutar sålunda en mening. Härmed stämmer, att Aschaneus har iakttagit ett skiljetecken efter 50 **n**. I det följande kan man särskilja pronomenet 56—59 **þisa** (eller **þisi**). Formen är flertydig, men kan i varje fall icke vara ack. sg. mask., sålunda icke bestämning till ett subst. **stin** e. dyl. Det föregående 51—55 **oniti** bör rimligtvis innehålla subjekt och predikat i en ny mening. 51—52 **on** torde i så fall vara pron. 'han', med uppländskt h-bortfall. Läsningen av 53—55 **iti** är visserligen ej fullt säker, men tydningen som *atti* 'ägde' ligger onekligen närmast till hands. — I *UFT* h. 6, s. 19 ges följande förslag till läsning och tolkning av runorna 42—60: **bruþur sino litu · þisi h[akua]** »sine bröder, läto hugga denne», vilket måste betecknas som omöjligt.

415. Norrsunda kyrka.

Litteratur: J. Hadorph, Resejournal 1682 (i: Peringskiölds Monumenta 3); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 433, 740.

Två runstensfragment (U 415 och 416) i Norrsunda kyrkas yttermurar omtalas av J. Hadorph i hans anteckningsbok från resan år 1682: »Norsunda kyrkia är en välbygd gråstens kyrkia medh tornet å östra gafvelen såsom Huusby Erland. Dher finnas eliest inga särdeles monumenter, uthan ett stycke af en Runesten på vestre kyrkiegafuelen, högt öfuer fönstret, och en öfuer uåknhuusdörn.» O. Celsius har iakttagit båda fragmenten under sin resa i Uppland sommaren 1727: »Norsunda Kyrkiegafvel öfver fenstret i västra gafveln, som icke kunde läsas för högden skuld d. 22 juni 1727. Sed Norinder legit in sept. 1727 **u sin**. Sade ej mera finnas.» Norinders meddelande till Celsius (inhäftat i Celsius' *Svenska runstenar*) lyder: »Dito en på västre Kyrkgafvelen. finnes intet mehra än **u sin**.» Senare uppgifter om fragmentet saknas. Det sitter dolt under kyrkans rappning. Någon avbildning finnes icke.

Inskrift (enligt Celsius):

... u sin · ...

416. Norrsunda kyrka.

Litteratur: J. Hadorph, Resejournal 1682 (i: Peringskiölds Monumenta 3); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 431.

Detta runstensfragment fanns enligt J. Hadorph (se ovan U 415) »öfver uåknhuusdörn». Även O. Celsius har iakttagit det: »Norsunda uppe i Kyrkiemuren öfver Södra Vapnhusdören ... Magnus Celsius vidit legitque ex scalis et mihi dixit, qui scripsi 1727 22 jun.» Senare uppgifter om fragmentet saknas. Någon avbildning finnes icke. Fragmentet sitter nu dolt under kyrkans rappning.

Inskrift (enligt Celsius):

... raisa · stai- ...

... *ræisa stœi*[*n*] ...

»... resa stenen ...»